

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ПОБІЧНОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ ПРОМИСЛІВ

Шестакова А. В.
здобувач

Житомирський національний агроекологічний університет

Аварія на Чорнобильській АЕС істотно вплинула на погіршення екологічного стану регіону Полісся. Зважаючи на забруднення ґрунту радіонуклідами значні площі сільськогосподарських угідь та лісів були повністю або частково вилучені з господарського використання. В Житомирській області радіоактивно-забруднена площа лісів у 2011 році складала 316,9, тис. га або 42,4 % площі лісів, враховуючи очищення за рахунок фізичного розпаду радіонуклідів [1, с. 395]. Таким чином, лісові екосистеми виконують функцію природних фільтрів. При цьому основним завданням є дослідження стану лісового фонду та розробка контрзаходів щодо ефективного лісокористування стратегічно важливої національного господарства.

Оцінка екологічного стану лісового фонду та його інвентаризація на теренах Житомирської області входять до першочергових заходів державної цільової програми “Ліси України” на 2010-2015 рр. Відповідно державна програма передбачає поступове розширення робіт з інвентаризації лісів на території всієї України, тобто набуття національного статусу. Серед заходів програми, крім інвентаризації, в національному масштабі здійснюється лише державний облік та екологічний моніторинг лісів. Діагностика стану лісового господарства проводиться з використанням статистичних методів, а також включає отримання понад 70 звітних таблиць, які згруповано у вісім груп: площа лісів, загальні запаси деревостанів; об’єм і кількість дерев; приріст рубки та відпад; середні таксаційні показники насаджень; показники біорізноманіття та біологічної стійкості лісів; показники санітарного стану насаджень; стан деревних сіянців і природного поновлення лісів. Відтак національна лісова інвентаризація щорічно може надавати уточнюючі дані для державного лісового кадастру [2, с. 16]. Таким чином, це дає можливість побудувати подальшу регіональну стратегію розвитку щодо показників санітарного стану, біорізноманіття та екологічної стійкості лісів.

Насправді ж лісове господарство для Житомирщини є ключовою ланкою в соціально-економічному житті регіону, особливо його територій допустимого радіаційного забруднення. Саме на цих територіях здебільшого ведеться збір продукції побічного лісокористування, а саме розвиваються сільськими жителями такі місцеві промисли як збиральництво лікарської сировини, грибів та ягідництво. Загалом у 2014 році пунктами прийому лісгосподарських підприємств Житомирської області зібрано 1525,0 тонн ягід чорниці; 603,0 тонн ягід журавлини; 190,0 тонн ягід брусниці; 30,0 тонн ягід малини; 40,0 тонн грибів білих; 374,0 тонн грибів лисичок; 229,2 тонн лікарської сировини та 23,7 тонн березового соку [3, с. 336]. Слід відмітити, що надходження до місцевого бюджету за збір продукції побічного лісокористування склали 802,5 тис. грн., що порівняно з попереднім роком менше наполовину, проте майже вдвічі більше порівняно із 2010-2011 рр. (373,5 тис. грн. та 500,5 тис. грн.) відповідно. Варто враховувати, що збір продукції побічного лісокористування має сезонний характер, але для багатьох сільських родин є одним з джерел формування власних доходів.

Безперечно потужний природно-ресурсний потенціал регіону допустимого радіаційного забруднення мотивує населення до відтворення і розвитку видів альтернативної зайнятості, при якій перевага віддається місцевим промислам.

Для визначення рівня оптимальної структури доходів сільського населення даного регіону та вивчення ставлення селян щодо вирішення проблеми відтворення трудового потенціалу сільського населення було проведено соціологічне опитування керівного складу сільськогосподарських підприємств методом анкетування.

В анкеті прийняло участь 72 особи. Статистична похибка отриманих даних не перевищує 5 %. Співвідношення респондентів склало 80 % чоловіків і 20 % жінок, у кожній групі проводили просту випадкову вибірку. У вибірці відображені основні категорії населення, а саме (%):

- вік (18-29 років – 5 %; 30-39 років – 15 %; 40-49 – 50 %; 50-59 років – 30 %);
- освіта (середня загальна – 10 %; середня спеціальна – 15 %; базова вища – 5 %; повна вища – 70 %);
- соціальне становище (директори – 65,4 %; економісти – 9,3 %; бухгалтери – 10,7 %; фермери – 14,6 %).

Найбільший стаж роботи опитаних керівників становить 20 років (15 %), проте переважна більшість респондентів (85 %) має стаж роботи 5-15 років.

У ході дослідження встановлено, що більшість респондентів (78,5 %) вважають заробітну плату основним джерелом доходів сільського населення і лише 21,5 % опитаних відмітили, що одержання доходу від місцевих промислів має впливати на сімейні бюджети селян. Таким чином, основним носієм доходів сільських родин є заробітна плата, стосовно ж доходів від місцевих промислів, то в структурі вони займають здебільшого 2/3 сукупного доходу сільського населення. Це означає, що не всі сільські жителі використовують природно-ресурсний потенціал з метою фінансової підтримки власних сімей.

Одноставними були думки керівників сільськогосподарських підприємств щодо відповідальності за забезпечення зайнятості сільських мешканців регіону допустимого радіаційного забруднення: 90 % з них вважають, що має нести відповідальність держава, проте 10 % покладають її на громадські екологічні правозахисні організації.

В результаті анкетного дослідження різні відповіді отримано на таке важливе питання: «Якою нині повинна бути мінімальна заробітна плата працівників сільськогосподарських підприємств?». Відповіді респондентів розділилися досить неоднозначно (рис. 1). Отже, 40 % опитаних керівників вважають, що на сьогоднішній день мінімальна заробітна плата працівника аграрного підприємства території допустимого радіаційного забруднення має перебувати в межах 3500-4000 грн., тоді як фактично середній рівень заробітної плати в аграрних підприємствах у 2014 р. становив 1843,7 грн. Як наслідок, в більшості випадків заробітна плата не може забезпечити гідний рівень життя сільського населення зайнятого в аграрному секторі.

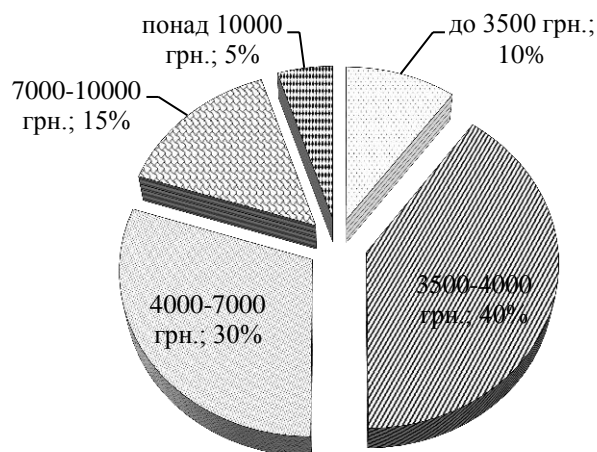

Рис. 1. Структура відповідей респондентів щодо рівня мінімальної заробітної плати працівників сільськогосподарських підприємств

Джерело: власні дослідження.

Натомість напрямами подолання проблеми зайнятості сільського населення більшість респондентів вважає у пошуку індивідуальних варіантів самозайнятості (42,3 %), 20,5 % опитаних вважають доцільним розвиток місцевих промислів як альтернативних видів зайнятості у сільській місцевості (рис. 2). Шлях диверсифікації господарської діяльності як

механізму вирішення проблеми зайнятості підтримали тільки 12,2 % опитаних керівників. Проте, для диверсифікації як напряму вирішення проблеми зайнятості характерним є збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва, створення додаткових робочих місць, але для її розвитку та реалізації, за нашим баченням, важливим аспектом є наявність ресурсного потенціалу підприємств та виважених управлінських рішень в його використанні. Вертикальну інтеграцію сільськогосподарських виробників з переробними і обслуговуючими підприємствами відмітили лише 25 % опитаних керівників.

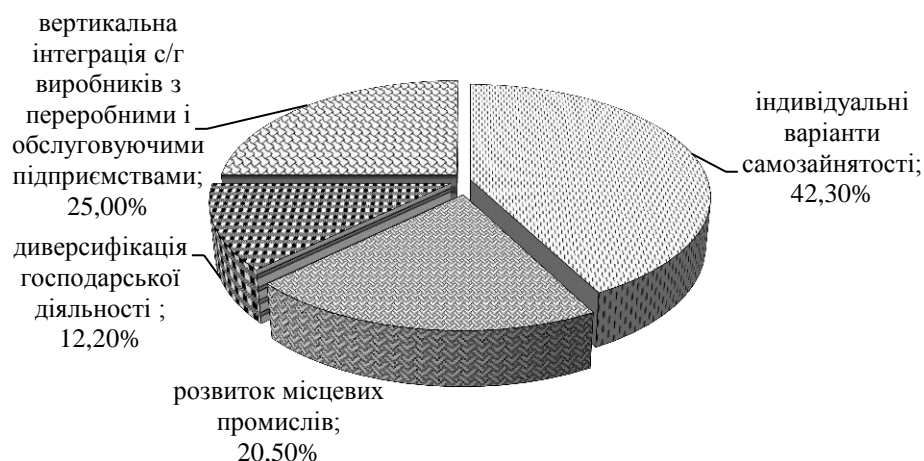

Рис. 2. Характеристика напрямів подолання проблеми зайнятості сільського населення

Джерело: власні дослідження.

В умовах складної економічної ситуації і спаду рівня виробництва у сільськогосподарських підприємствах половина опитаних респондентів намагалися зберегти зайнятість працівників шляхом мінімізації та скорочень разом зі зниженням рівня заробітної плати. Разом з тим, 25 % думок керівників були скоординовані в напрямку збереження розміру заробітної плати за рахунок звільнення «надлишкової» робочої сили. В той же час 20 % опитаних керівників визнають доцільним поєднання традиційного ведення сільського господарства з розвитком місцевих промислів на виробництві. Водночас не існує єдиного вірного підходу щодо стратегічних напрямків ведення економічної діяльності, оскільки кожне підприємство індивідуальним чином має власне ресурсне забезпечення та особливості здійснення технологічного процесу сільськогосподарського виробництва.

Узагальнюючи отримані результати, можна зробити висновок про позитивне ставлення учасників опитування щодо розвитку місцевих промислів як видів альтернативної зайнятості, що тісно пов'язані зі збором продукції побічного лісокористування. Тому для підвищення ефективності використання трудового потенціалу сільського населення територій допустимого радіаційного забруднення необхідним є впровадження екологічного контролінгу. Серед основних напрямів якого мають бути розробка та вжиття заходів з вирівнювання співвідношень площ природних угідь і територій, відтворення водних ресурсів, збереження ґрунтів і лісової екосистеми.

Література

1. Вінчук М. М. Особливості міграції ¹³⁷Cs в системі лісовий ґрунт-рослина після внесення калійного добрива та деревного попелу / М. М. Вінчук, Ю. Н. Мандро / Матеріали доповідей учасників III Міжнародної науково-практичної конференції "Органічне виробництво і продовольча безпека". – Житомир: Вид-во "Полісся", 2015. – С. 394-399.
2. Сторожук В. Національна інвентаризація лісів / В. Сторожук / Лісовий і мисливський журнал 3(2014), С. 16-17.
3. Яворська А. В. Природно-ресурсний потенціал як основа розвитку органічного виробництва / А. В. Яворська / Матеріали доповідей учасників III Міжнародної науково-практичної конференції "Органічне виробництво і продовольча безпека". – Житомир: Вид-во "Полісся", 2015. – С. 333-337.